

“Yeni Makedonya” ve Dış Politikası

“Yeni Makedonya” isminin Yunanistan ve Makedonya arasında uzun yıllardır süregelen isim sorununa yönelik çözüm önerilerinden biri olduğu iddia edildi. Bu iddiaların doğruluk payı her ne kadar tartışılabilir de Makedonya’da yaz başında kurulan hükümetin uyguladığı politikalar “Yeni bir Makedonya”nın doğmakta olduğuna işaret ediyor.

Multi etnik/kültürel bir yapıya sahip olan ülkede 2006 yılından itibaren popülist söylemlerle ve Makedon kimliğinin tehdit altında olduğu iddialarıyla hükümette kalmayı başaran Makedon muhafazakâr partisi VMRO-DPMNE, son seçimlerde hükümeti kurmayı başaramadı.

Makedonya’da halk her zaman kendi soydaşları tarafından kurulan partilere oy vermiştir. Ancak son seçimlerde bu konuda bir ilk yaşandı. Çünkü bir Makedon partisi olan SDSM, Arnavut asıllı seçmenlerden 70.000 civarında oy toplamayı başardı. Tabii bu başarının ardında sadece SDSM’nin tüm halkı kapsayıcı ve gelecek hakkında ümit verici vaatleri bulunmuyor. Arnavut partilerin seçmeni tatmin edecek programlar üretememesi, Arnavutların yaşam standartlarında gözle görülür bir iyileşme olmaması, ikinci sınıf vatandaş muamelesi görmeleri, hükümette bulunan Arnavut partilerin Arnavutların haklarını yeterince savunmadığına dair inanç vb. faktörler Arnavut seçmenlerin Makedon partisine oy vermesine neden oldu.

Seçimlerde yarışan dört Arnavut partisinden üçünün desteği ile SDSM 10 yıl sonra tekrar iktidarı elde etmeyi başardı. 70.000 civarında Arnavut seçmenin de desteğini arkasına alan sosyal demokratlar, iktidara geldikleri ilk günden itibaren hem iç hem de dış siyasette Makedonya’da alışılmadık adımlar atmaya başladı. İç siyasette daha kapsayıcı bir söylemlerle politikalar yürüten yeni hükümet, dış siyasette de Makedonya’nın komşuları ile uzun yıllardır var olan sorunlarını çözmeye yönelik adımlar attı.

İktidarının ilk aylarında uyguladığı başarılı politikalar halkın yerel seçimlerde de SDSM’ye desteğinin artmasına neden oldu. Bu destek artışı sonucunda da ekim ayında gerçekleştirilen yerel seçimlerde SDSM ülke genelinde mevcut 81 belediyenin 57’sini kazandı. Yerel seçimlerde elde ettiği bu başarı, muhalefetin olası erken seçim taleplerine yönelik de hükümetin elini güçlendirdi.

Bulgaristan-Makedonya İyi Komşuluk Anlaşması

Yeni hükümet, göreve geldiği ilk andan itibaren seçim propagandalarında vaat ettiği üzere, uluslararası arenada izole edilmiş olan Makedonya’yı bu durumdan kurtarmak ve Avrupa-Atlantik entegrasyon sürecini hızlandırmak için adımlar attı. Bu bağlamda yeni seçilen Başbakan Zaev’in Brüksel’den sonra yaptığı ilk yurt dışı ziyareti Sofya’ya oldu. Sofya’ya gerçekleştirilen bu ziyaretin en büyük gerekçelerinden biri, 1 Ocak 2017 tarihinden itibaren Bulgaristan’ın AB Konseyi Başkanlığı’nı devralmasıdır.

İki ülke arasında uzun yıllardır Makedon kimliği hakkında tartışmalar yaşanmaktaydı. Bulgaristan tarafı, her ne kadar Makedonya’nın bağımsızlığını ilk tanıyan ülke olsa da Makedon tarih ve dilini tanımayı kabul etmiyor. Bulgarlar, Makedonların 20. yüzyılın başlarına kadar Bulgar unsurunun bir parçası olduğunu, ancak Balkan Savaşları’ndan sonra Sırbistan’ın bölge halkı üzerine uyguladığı politikalar neticesinde halkın düşüncesinde değişiklikler meydana geldiğini, bu durumun da Makedon ulusunun ortaya çıkmasına sebep olduğunu ve Makedon dilinin de Bulgarcadan türemiş bir dil olduğunu savunuyordu.

Bu iddiaların asılsız olduğunu ve Makedon ulusunun tamamen ayrı bir ulus olduğunu savunan Makedonlar ise, komşuları olan Bulgaristan’ı hem Makedon topraklarının bir bölümünü (Pirin Makedonyası) ele geçirdiği için hem de Makedon tarihinin önemli bazı simalarını kendine mal etmek istediği için suçluyordu.

Bu türden suçlamalarla süren ikili ilişkiler, 1999 yılında dönemin başbakanları Bulgar İvan Kostov ve Makedon Lupço Georgievski’nin iyi komşuluk geliştirilmesi adına imzaladıkları deklarasyona rağmen düzelmedi ve takip eden yıllarda atılan bu adımın devamı getirilemedi. Aradan geçen 18 yıldan sonra yeni seçilen Başbakan Zaev’in Bulgaristan ziyareti ile iki ülke arasındaki sorunların çözümüne yönelik “Dostluk, İyi Komşuluk ve İşbirliği Anlaşması” imzalanması yönünde karar alındı ve söz konusu anlaşma Bulgaristan başbakanı Borisov’un 1 Ağustos 2017 tarihinde Makedonya’ya gerçekleştirdiği ziyaret esnasında imzalandı. Anlaşma, Bulgaristan’ın Makedonya’yı Avrupa-Atlantik entegrasyon sürecinde desteklemesini,

ikili ve çok taraflı iş birliğini, ulaşım ve iletişim bağlantılarının iyileştirilmesini, gümrük ve sınır prosedürlerini kolaylaştırmayı, bölgesel altyapı ve sınır ötesi projeler için fon ayrılmasını ve iki ülke vatandaşlarının ilişkilerinin iyileştirilmesini kapsıyor. Kapsadığı konuların yanı sıra Balkanlarda herhangi bir arabulucu ve moderatör olmaksızın iki ülkenin kendi aralarındaki sorunları çözme adına anlaşmaya varması, bu anlaşmanın önemini artırıyor. Ayrıca anlaşmanın hem Makedonca hem de Bulgarca dillerinde imzalanması, bir açıdan Bulgaristan'ın Makedonca'yı resmî bir dil olarak kabul ettiğine de işaret ediyor. Ancak yine de unutulmamalı ki, Bulgaristan ve Makedonya, iyi komşuluk anlaşması çerçevesinde ortak tarihlerinin tartışılmalı konularını bir uzmanlar komisyonunun hazırlayacağı rapor sonucunda aşma yükümlülüğünü kabul etmiş bulunuyor.

İki ülke arasında imzalanan anlaşmayı Avrupa Komisyonu ve Avrupa Birliği de memnuniyetle karşıladı. AB Dışişleri Bakanı Federica Mogherini ve Avrupa Komisyonu'nun genişlemeden sorumlu üyesi Johannes Hahn, yayınladıkları ortak açıklamada anlaşmanın önemine değindiler: "Bu sözleşme ile iki ülke, ikili sorunlarını çözme isteği gösteriyor. Sözleşmenin imzalanması, bütün diğer Balkan ülkeleri için bir örnektir. Sözleşme, hem iyi komşuluk ilişkilerinde ileriye olumlu bir adımdır hem de Makedonya'nın Avrupa perspektifini arttırmaktadır ki bu, Makedonya vatandaşlarının çıkarıdır."

Başka ülkelerden de bu tarz olumlu değerlendirmeler gelmesine rağmen bazı uzmanlar imzalanan anlaşmanın yürütülmesinin zor olacağı ve anlaşmanın sadece kâğıtta kalabileceği yönündeki endişelerini dile getirdi. Ancak takip eden süreçte iki ülke arasında altyapı projeleri, enerji, yatırımlar, turizm gibi alanlarda sözleşmeler imzalanması, bu kaygıların yersiz olduğunu ve ikili ilişkilerin imzalanan anlaşma ile öngörülenden daha iyi geliştiğini kanıtladı.

Yunanistan ve Makedonya İsim Sorununda Yeni Bir Perde

Makedonya'nın Avrupa-Atlantik entegrasyon sürecinde en büyük engellerinden biri Yunanistan'la yaşadığı isim sorunudur. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra bağımsızlığını ilan eden Makedonya'nın ismi, bayrağı, tarihi ve ulusunun varlığı Yunanistan tarafından reddedilmiştir. Yunanistan, Makedonya'nın yeni anayasasını yayımlı olarak tepki göstermiştir. Ayrıca bağımsızlığını ilan ettikten sonra Makedonya'nın ilk bayrağında bir Yunan sembolü olan "Vergina Güneşi"nin yer alması, Yunanistan'ın tepkisini çekmiş ve bu simgenin Makedonya bayrağında kullanılmasına karşı çıkmıştır. Bayrak sorunu ve Makedonya anayasasındaki yayımlı maddeler meselesi, 1995 yılında imzalanan "Geçici Anlaşma" ile çözüme kavuşmuştur. Bu anlaşma neticesinde Makedonya bugünkü bayrağını kullanmaya başlamış ve anayasasındaki bazı maddeleri kaldırmıştır.[1] Ayrıca aynı anlaşma gereği Yunanistan, Makedonya Cumhuriyeti'nin uluslararası anlaşmalarda ve üyeliklerde "Eski Yugoslavya Cumhuriyeti Makedonya" (FYROM) ismi ile kabul edilmesi durumunda veto etmeyeceğini de belirtmiştir.

Ancak isim konusunda iki ülke arasında halen bir çözüm bulunamamıştır. Yunanistan'ın Makedonya ismini kabul etmeme nedeni, Yunanistan'ın kuzeyinde yer alan ve Makedonya ile aynı isme sahip olan "Makedonya Bölgesi" üzerinde Makedonya'nın hak talep edeceği korkusudur.[2] Ancak Makedonya'nın 2 milyon nüfusa ve yok denecek kadar küçük bir askerî güce sahip olduğu göz önünde bulundurulduğunda NATO ve AB üyesi Yunanistan'a saldırması ihtimalinin imkânsızlığı görülecektir. İşte bütün bunlardan dolayı da Yunanistan'ın bu korkusu sadece bir kuruntudur. Ancak Yunanistan'ın bu kuruntusu, 2005 yılında AB Adaylık Statüsünü kazanmış olan Makedonya'nın katılım müzakerelerine başlamasına engel olmaktadır.

Çözüm arayışları neticesinde bugüne kadar AB'nin arabuluculuğunda gerçekleştirilen girişimler başarıya ulaşmamıştır. Başarısızlığın ana nedeni, iki ülkenin de isim sorununu çözme konusunda yeterince istekli hareket etmemesidir. Bugün gelinen noktada Makedonya'da yaşanan iktidar değişikliği sonrasında yeni hükümet bu meselede de istekli olduğunu ortaya koymuştur. Bu çerçevede Makedonya hükümeti, Bulgaristan ile imzalanan iyi komşuluk anlaşmasına müteakip Yunanistan ile isim sorununun da aşılması adına görüşmelere başlamıştır.

11-12 Aralık tarihlerinde isim konusunda Makedon ve Yunan müzakerecilerin arabulucu Matthew Nimetz eşliğinde yaptığı görüşmelerin olumlu havada geçmesi, bu sorunun aşılabacağına dair ümitleri arttırmaktadır. Her ne kadar görüşmelerde iki ülkenin kabul edeceği "Yeni Makedonya" ismi üzerinde durulduğu iddia edilse de bu ve diğer birçok farklı isim önerisi daha önceki girişimlerde ortaya konulmuştur. Bu görüşmelerin en önemli farkı, her iki ülkenin bu sorunu çözmek adına bugüne dek görülmemiş derecede istekli olmasıdır.

Makedonya'nın isim değişikliğine gitmesi durumunda bu kararın halk tarafından desteklenmeyeceği düşünülse de aslında Avrupa kıtasının en fakirleri arasında yer alan ve artık bu vaziyetten usanan halk, isim konusundaki tutucu tavrından uzaklaşmaya başlamıştır. Özellikle Makedonya'da yaşayan Arnavutlar ve diğer etnik gruplar -ki söz konusu gruplar ülke nüfusunun %35'inden fazlasını temsil etmektedir- isim sorununun bir an önce çözülmesini ve ülkenin uluslararası kuruluşlara üye olmasını istemektedir.

Kısa Süren Sırbistan-Makedonya Gerginliği

2017 yılı başında Sırbistan dışişleri bakanının "Makedonya'yı anayasal ismi ile tanımış olmamız bir hataydı" şeklindeki açıklamaları sonucu gerilen ikili ilişkiler, ağustos ayının sonlarında Sırbistan'ın Makedonya'daki büyükelçilik görevlilerini geri çağırması ile birlikte tarihinin en düşük seviyesine geriledi. Bu dönemde ayrıca Sırbistan medyasında da yeni göreve başlayan Makedonya başbakanı için görülmemiş bir karalama kampanyası yürütüldü.

Sırbistan, büyükelçilik görevlilerinin geri çağırılma nedeninin büyükelçilik yetkililerinin Makedon hükümeti tarafından hukuksuz dinlenmesi olduğunu açıkladı. Bu iddialara karşılık Makedonya yetkililerinin bunun doğru olmadığı ve Sırbistan görevlilerine saygı gösterildiği yönündeki açıklamaları, iki ülke arasındaki krizin büyümeden çözülmesinde etkili oldu. Bu gelişmeler üzerine Sırbistan Cumhurbaşkanı Aleksandar Vučić ve Makedonya Başbakanı Zoran Zaev'in gerçekleştirdikleri "uzun ve açık" bir telefon görüşmesi sonrasında yayınlanan ortak basın bildirisinde, iki ülke arasındaki anlaşmazlıkların diyalog yoluyla çözülmesine karar verildiği belirtildi.

Ancak Makedonya ve Sırbistan arasındaki sorunlar bu konudan ibaret değil. Makedonya'nın Kosova'nın bağımsızlığını tanınması ve uluslararası kurumlara katılımını desteklemesi[3] de Sırbistan'la sorun yaşamasına neden olan konulardan biri. Ayrıca Kosova'nın olası UNESCO üyeliğine Makedonya'nın olumlu cevap vereceği beklentisi, Sırbistan'la yeni gerilime neden olacak bir konu olarak güncelliğini korumakta.

Kosova'ya Giden İlk Makedonya Başbakanı

Makedonya'nın Kosova'nın olası UNESCO üyeliğine destek vereceği konusu, Sırbistan ile ilişkilerde bir gerilim noktası olarak mevcudiyetini korurken Zoran Zaev Kosova'yı resmî olarak ziyaret eden ilk Makedonya başbakanı oldu. Zaev gerçekleştirdiği ziyarette Kosova ve Makedonya arasındaki ilişkilerin geliştirilmesine yönelik olumlu söylemlere sahip olmakla birlikte, Kosova'nın Avrupa-Atlantik entegrasyonu başta olmak üzere uluslararası arenada da destekleneceğini belirtti. İki ülke bakanları, Kosova ve Makedonya arasındaki ticareti kolaylaştıracak ortak bir gümrük bölgesini de mümkün olan en kısa sürede gerçekleştirmek için hazır olduklarını belirttiler.

Kosova'nın UNESCO'ya üyeliğine yönelik Zaev, Makedonya'nın tüm komşuları ile geliştirmeye çalıştığı iyi ilişkiler kapsamında, Kosova ve Sırbistan arasındaki diyaloğun geliştirilmesini de desteklediğini söyledi. Zaev bu tavrı ile Kosova'nın UNESCO üyeliğine yönelik net bir cevap vermemekle birlikte ne Kosova ile ne de Sırbistan ile ilişkilerin gerilmesini istemediğini gösterdi. Ancak Sırp tarafı Kosova'ya gerçekleştirilen ziyareti bir ihanet olarak yorumlamaktan kaçınmadı. Bu çerçevede Belgrad yönetimi, diplomatik ve politik ilişkilerde karşılıklılık ilkesini harekete geçirip Makedonya ismini tanımaktan vazgeçebileceği sinyallerini verdi.

Makedonya-Arnavutluk Ortak Bakanlar Kurulu Toplantısı

Makedonya'da geçen yıl gerçekleştirilen seçimlerin ardından, dönemin Arnavutluk başbakanı Edi Rama'nın daveti üzerine Makedonya'daki Arnavut siyasi liderler Tiran'da buluşmuş ve kurulacak herhangi bir hükümette yer almak için Arnavutça dilinin Makedonya genelinde ikinci resmî dil olması gibi bazı şartlar ortaya koymuştu. Bu görüşme Makedonya'da "Tiran Platformu" olarak isimlendirilmiş ve Arnavutluk yönetimi Makedonya'nın içişlerine karıştığı gerekçesiyle eleştirilmişti. Bu eleştirileri hem Makedonya'daki Arnavut siyasi liderler hem de Tiran yönetimi reddetti.

İki ülke arasındaki gerginlik Makedonya'da yeni hükümetin göreve gelmesiyle azalmaya başladı. Bunun bir meyvesi olarak Kosova'ya ilk resmî ziyarette bulunan Makedonya başbakanı olarak tarihe geçen Zoran

Zaev, Arnavutluk'u da ziyaret etti. Bu ziyaret esnasında da iki ülke ilişkileri açısından bir ilk yaşandı. İki ülkenin bakanlarının katılımıyla Arnavutluk'un Pogradec kentinde ortak bir bakanlar kurulu toplantısı gerçekleştirildi. Bu toplantıda, iki ülke arasında şiddet içeren aşırılık ve radikalizme karşı mücadele, içişleri bakanlıkları arasında iç kontrollerin güçlendirilmesi ve arşiv alanında iş birliği anlaşması imzalandı.

Her iki ülke de birbirlerinin Avrupa-Atlantik entegrasyonu sürecini destekleyeceğinin altını çizerken, bu sürecin ilerlemesinin Balkanlarda barış ortamının devam etmesinin en önemli unsuru olduğu belirtildi. Siyasi istikrarın sağlandığı ortamlarda ekonomik kalkınmanın da paralel bir şekilde devam edeceği gerçeği göz önünde bulundurulduğunda iki ülke arasında geliştirilen ilişkiler halkların genel refahının artmasına da etki edecektir.

Sonuç

Zaev'in başbakan seçilmesi, Makedonya'nın bu zamana kadar ülkenin NATO'ya ve AB'ye katılımındaki engellerin çözümünde ilgisiz görülen dış politikasında keskin bir dönüş sağladı. Göreve geldiği ilk günden itibaren komşuları ile hiçbir arabulucu ya da moderatör olmaksızın ilişkilerini geliştirmeye çalışan Zaev, bu tavrı ile başta AB olmak üzere Batılı ülke ve kurumların takdirini topladı.

Ancak bölgenin bir gerçeği olarak Balkanlardaki herhangi bir komşunuzla geliştirmeye çalıştığınız iyi komşuluk ilişkisi bir diğer komşunuzla aranıza açılmasına neden olabilmekte. Makedonya da bu tarz bir çıkmazı Sırbistan ve Kosova ile geliştirmeye çalıştığı ilişkilerde yaşamakta. Makedonya bir taraftan hem ülke nüfusunun önemli bir kısmını oluşturan hem de siyasette kilit role sahip Arnavut soydaşlarının ülkesi olan Kosova ile diğer taraftan da Kosova'nın halen kendi toprağı olduğunu iddia eden ve bağımsızlığını tanımayan, ancak aynı zamanda Makedonların da kardeş ulus olarak gördükleri Sırbistan ile iyi ilişkiler kurmaya çalışmakta. Sırbistan sürekli olarak Üsküp yönetiminin Kosova lehinde atacağı tüm adımların Sırbistan ile ilişkilerine zarar vereceğine yönelik gözdağını yinelemekte.

Üsküp yönetiminin karşı karşıya kaldığı bir diğer çıkmaz ise isim konusunda vereceği tavizle alakalı. Makedonya, Yunanistan ile isim konusunda herhangi bir anlaşmaya varıp ismini değiştirdiği takdirde, küçük bir ihtimal bile olsa bir sonraki adımda Bulgaristan engelene takılabilir. Çünkü Makedon ulusunu, tarihini ve dilini reddeden Bulgarların, Makedonya tarafından Yunanistan'a karşı verilecek böylesi bir taviz sonrasında "Makedonya tarihi" olmadığı tezinin, Makedonya'nın kendisi tarafından kabul edilmiş olduğu iddiasında bulunması mümkün.

Bu tarz sorunlar yaşanmasına rağmen Makedonya'da göreve yeni gelen hükümetin komşuları ile geliştirmeye başladığı ilişkiler diğer ülkeler için de örnek teşkil etmelidir. Balkan ülkelerinin ikili ilişkilerini geçmişte yaşadıkları sorunları baz alarak kurmaktan ziyade, geleceğe dönük vizyonu olan ilişkiler tesis etmeye çalışmaları elzemdir. Aksi takdirde siyasi ve bölgesel istikrarsızlık devam edecek, dolayısıyla halkın genel refahı bugün olduğu gibi düşük kalacaktır.

[1] Selim Vatandaş, "Makedonya'nın AB Üyelik Süreci", Bilgesam (2013).

[2] Yunanistan'ın toprak kaybetme korkusu sadece Makedonya ile değil Türkiye ile de ilişkilerini etkilemektedir. Şöyle ki, Batı Trakya'da Türkiye'nin etkisinin artmasının bu bölgenin Türkiye tarafından topraklarına katılacağı endişelerine sebep olmaktadır. Bundan dolayı da Yunanistan, hem bölge halkının haklarını gasp etmekte hem de orada yaşayan Müslüman halkı asimile etmeye çalışmaktadır. Yunanistan benzer bir sorunu Arnavutluk'ta da yaşamaktadır. Yunanistan'ın, kuzeybatısında yer alan ve Arnavutların yoğun olduğu Çamerya bölgesinin de Arnavutluk topraklarına katılacağı korkusu bulunmaktadır.

[3] Makedonya'da halkın önemli bir kısmını Arnavutların oluşturduğu ve siyasi arenada da Arnavut partilerin önemi göz önüne alındığında Makedonya'nın Kosova'yı tanıması ve desteklemesi son derece normaldir.